

1.2 Sakinys ir sakinio dalys

Sakinys – tai prasmės ryšiais susijusių žodžių grupė arba vienas žodis, tariami (-as) baigtine intonacija. Pvz. Giedrėja diena. Tamsu.

Sakinio dalys – tai žodžiai, sakinyje atsakantys į tam tikrus klausimus.

Veiksny su tariniu vadinami pagrindinėmis sakinio dalimis, papildinys, pažyminy ir aplinkybės – antrininkėmis. Sakinio dalis gali būti reiškiamą vienu ar keliais žodžiais.

Pagal „Visuotinė lietuvių enciklopediją“

PAGRINDINĖS SAKINIO DALYS

VEIKSNYS

Atsako į klausimą *kas?* Nagrinėjant sakinį žymimas ištisiniu brūkšniu (_____).

TARINYS

Atsako į klausimus: *ką veikia? ką veikė? ką veikdavo? ką veiks?* Taip pat *kas, koks* yra veiksnys? Nagrinėjant sakinį žymimas dviem ištisiniais brūkšniais (=====).

ANTRININKĖS SAKINIO DALYS

PAPILDINYS

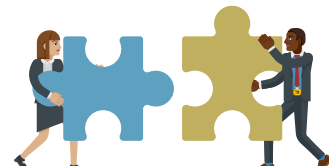
Atsako į klausimus: *ko? ką? kam? kuo?* Nagrinėjant sakinį žymimas punktyrine linija (-----).

PAŽYMINYS

Atsako į klausimus: *koks? kokia? kokie? kokios? kieno?* Nagrinėjant sakinį žymimas vingiuotai (~ ~ ~ ~ ~).

APLINKYBĖ

Atsako į klausimus: *kur? kame? kada? kuriuo laiku? kaip? kuriuo būdu? kiek? kodėl? dėl kokios priežasties? koku tikslu? kam? nepaisant ko? koku atveju? kokiomis sąlygomis?* Nagrinėjant sakinį žymima brūkšniukais ir taškais (-.-.-.-.-).

1.2 Sakinys ir sakinio dalys

Veiksnys ir **tariny**s (pagrindinės sakinio dalys) sudaro sakinio **gramatinį centrą**. Jį dažnai išplečia papildinys, aplinkybės ir pažymins (antrininkės sakinio dalys).

Sakinio dalių nesudaro tarnybinės kalbos dalys (prielinksniai, jungtukai, dalelytės) ir su kitomis sakinio dalimis nesusiję savarankiški sakinio žodžiai.

APLINKYBIŲ RŪŠYS

- Vietos (*kur? kame?*). Pvz. *Vakar mes lankėmės kaime.*
- Laiko (*kada? kuriuo laiku?*). Pvz. *Susitiksime pirmadienį.*
- Būdo (*kaip? kuriuo būdu?*). Pvz. *Jis iškirpo labai tiksliai.*
- Tikslų (*kam? kuriuo tikslu?*). Pvz. *Važiuojame aplankyti senelių.*
- Priežasties (*kodėl? dėl kurios priežasties?*). Pvz. *Į pamoką vėlavome dėl lietaus.*
- Sąlygos (*kokiu atveju? kokiomis sąlygomis?*). Pvz. *Jei grįši anksčiau, susitiksime.*
- Kiekybės (*kiek?*). Pvz. *Į kelionę leidomės trise.*
- Nuolaidos (*nepaisant ko?*). Pvz. *Net jei tu neateisi, mes žaisime.*

1. Pateiktuose sakiniuose raskite ir pabraukite veiksnius, tarinius ir aplinkybes.

1. Šiandien Vingio parke stebėjau, kaip gražiai leidosi saulė. 2. Linas ir Kristina kieme, prie sodo, žaidė slėpynes. 3. Po ceremonijos jaunavedžiai atvyko į Vilniaus botanikos sodą, kur vyks fotosesija. 4. Malūnininkas šiais metais jau du kartus važiavo į turgų. 5. Vakar draugė mane pakvietė į teatrą. 6. Mokytoja šiandien neskyrė namų darbų. 7. Labai pasiilgau savo močiutės, ji gyvena Lenkijoje. 8. Aidas Marčėnas buvo apdovanotas Nacionaline kultūros ir meno premija. 9. Vytautas vakar išlaikė vairavimo egzaminą. 10. Kitą savaitę mūsų mieste koncertuos Šv. Kristoforo kamerinis orkestras.

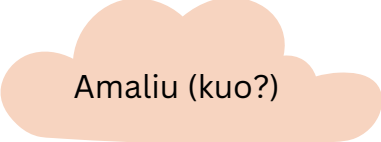

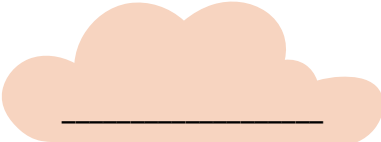
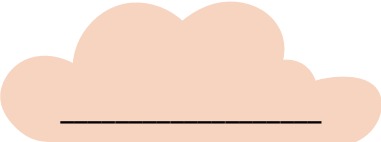
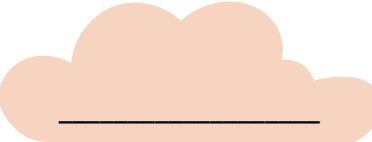
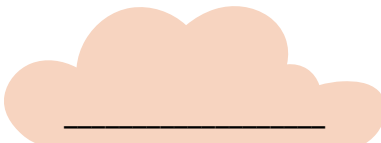
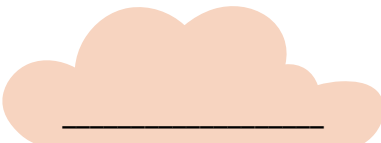
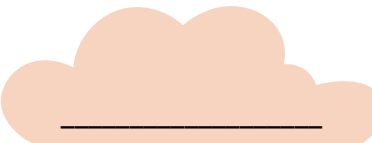
1.2 Sakinys ir sakinio dalys

2. Raskite ir išrašykite devynis papildinius. Pagal pavyzdį skliausteliuose nurodykite papildinio klausimą.

Mėgdavau su Amaliu eiti grybauti, jis pažinojo visus valgomuosius ir nevalgomuosius grybus, mokydavo, kaip pastebėti sukirmijusius, jų dar net neprapjovus. Dažniausiai eidavome į pamiškes rinkti skėčiagrybių, kuriuos kiti geriau žino kaip žuvies skonio žvynabudes. Netoli kaimyno namo, kitoje pusėje žvyrkelio, augo didelis miškas, visi kaimo žmonės žinojo, jog ten – miškas prie Piliakalnio, kitaip jo ir nevadino. Miške apaugęs medžiais plumpsojo kalnas, šalia jo – ežeras ir raistas, kuriame pavasariais galėdavai pamatyti lėtai prašliaužiančią dar po žiemos apsnūdusią angį. Ten visada rasdavome daugiausia grybų.

Be to, kad kaimynas gerai pažinojo grybus, jis puikiai nusimanė ir apie laukinius gyvūnus. Vis pasakodavo, jog pavasariais į jo kūdrą iš miškų atsigerti ateina didžiulis briedis.

Pagal Birutę Grašytę „Kaimynas Amalis: „Gyveni, žmogus, ir tiek, nēr kas sakyt““

 Amaliu (kuo?)	 _____	 _____
 _____	 _____	 _____
 _____	 _____	 _____

3. Aprašykite vieną įsimintiną savaitgalio dieną (50 žodžių). Parašytame tekste pabraukite aplinkybes.

1.2 Sakinys ir sakinio dalys

4. Sugalvokite sakinių su pateiktais pažyminiais (žodžių formų nekeiskite).

Gražus, mėlyna, drūtas, neskaidrus, dešimta,
ilgas, žmogaus, iliustratyvus, mano, penktas.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____

5. Sukurkite plakatą, kuris padėtų geriau įsiminti sakinio dalių klausimus.

